

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.74-2.30>**Н. В. Гуменна**кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки вищої школи та суспільних дисциплін
Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ У МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Статтю присвячено особливостям реалізації міждисциплінарної інтеграції в закладах вищої медичної освіти. Зокрема, підкреслюється актуальність і важливість впровадження міждисциплінарного підходу в освітній процес. Автор, посилаючись на досвід педагогічної практики, вказує на наявність протиріччя між можливим рівнем міждисциплінарних зв'язків та інтеграції різних дисциплін і реальним, між рівнем теоретичної розробки проблеми та ступенем практичного впровадження конкретних висновків і рекомендацій.

У статті розкриваються проблеми, які виникають у процесі реалізації міждисциплінарної інтеграції при підготовці фахівців медичної галузі та пропонуються шляхи їх вирішення. Наголошується на важливості співпраці між клінічними та теоретичними кафедрами медичних ЗВО, а також розкриваються форми та методи, які цьому сприяють. Підкреслюється необхідність проведення спільних інтегрованих занять. Описуються функції, які виконують інтегровані заняття в процесі навчання студентів-медиків і розкриваються основні етапи їх підготовки. Наводиться приклад проведення такого заняття у Тернопільському національному медичному університеті.

Автор зазначає про важливість застосування проектного методу в освітньому процесі як одного з ефективних способів реалізації міждисциплінарної інтеграції. Також підкреслюється важлива роль міждисциплінарної інтеграції у формуванні професійної мобільності, яка нині є невід'ємною рисою майбутнього фахівця сфери охорони здоров'я, оскільки гарантує швидку соціальну та професійну адаптацію медичного працівника в суспільстві. Проведене дослідження дало змогу автору дійти висновку, що міждисциплінарна інтеграція в освітньому процесі відіграє важливу роль у формуванні різносторонньо розвиненої особистості майбутнього фахівця медичної галузі, розвитку його інтелектуальних та творчих здібностей.

Ключові слова: міждисциплінарна інтеграція, міждисциплінарні зв'язки, інтегровані заняття, вища медична освіта, професійна підготовка майбутніх фахівців медичної галузі.

Постановка проблеми. Нові стандарти вищої медичної освіти, які базуються на переході від предметоцентризму до студентоцентризму, покликані забезпечити формування особистості майбутнього фахівця медичної галузі з новим світоглядом і мисленням, що дозволить йому гнучко реагувати на різні запити суспільства, оперативно приймати самостійні рішення, з легкістю адаптуватися до будь-яких змін, успішно вирішувати професійні проблеми, бути продуктивним і конкурентоспроможним на ринку праці. Такі високі вимоги до сучасного фахівця мотивують викладачів акцентувати увагу на доборі інноваційних педагогічних методів навчання, застосуванні в освітньому процесі інформаційно-комунікаційних технологій, збагаченні змісту дисциплін з урахуванням єдності між ними та створенні цілісної професійно орієнтованої системи підготовки майбутніх медиків. Саме процес перенесення знань із різних дисциплін дозволяє здійснювати професійне проектування на системному рівні узагальнення, готуючи майбутнього фахівця до вирішення комплексних завдань. З огляду на це, підготовка медичних працівників у закладі вищої

освіти (далі – ЗВО) має бути побудована на засадах міждисциплінарної інтеграції, «за допомогою якої не лише вирішуються завдання навчання, розвитку та виховання студентів на якісно новому рівні, але й закладається фундамент для комплексного бачення, підходу та вирішення складних проблем реальної дійсності» [1, с. 122].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема реалізації міждисциплінарної інтеграції в закладах освіти протягом тривалого часу є предметом наукових досліджень багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців: М. Антонова, М. Арцишевської, В. Безпалько, М. Берулави, Т. Браже, О. Вознюка, Є. Глінської, Р. Гуревича, М. Данилова, М. Думченко, І. Зверева, І. Зязюна, В. Ільченка, В. Ковальчука, І. Козловської, А. Коломієць, А. Литвина, Г. Максимова, М. Махмутова, І. Мельничук, І. Огородникова, О. Савченко, М. Сорокіна, Б. Тітової, В. Федорової, О. Шмідта, Г. Юркова та інших. Однак попри давній та стійкий інтерес до цієї проблематики багато питань, пов'язаних із використанням міждисциплінарної інтеграції у професійній підготовці майбутніх фахівців медичної галузі, ще не

отримали задовільного пояснення та потребують більшої уваги.

Метою статті є висвітлення особливостей реалізації міждисциплінарної інтеграції в медичних закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. В сучасній педагогічній науці сформувалася думка про те, що встановлення зв'язків між різними дисциплінами має важливе значення для підвищення ефективності засвоєння знань, а також загального інтелектуального розвитку студента. «Особливої актуальності міждисциплінарні зв'язки набувають у системі професійної медичної освіти, де навчальний і пізнавальний процеси повинні будуватися в органічному поєднанні із загальноосвітніми, загальнопрофесійними та спеціальними дисциплінами» [1, с. 123]. Крім того, постійно зростаючий обсяг інформації, який потрібно досягнути майбутньому випускнику медичного ЗВО, і його обмежені можливості здійснити це в традиційно відведені строки спонукають до створення та впровадження принципово нових технологій навчання, які передбачають якісне засвоєння великого обсягу інформації.

Міждисциплінарність як принцип навчання суттєво впливає на організацію самостійної й пізнавально-дослідної роботи студентів, мотивує їх переносити та трансформувати знання з однієї дисципліни для вивчення іншої на основі цілісного сприйняття та розуміння раніше опрацьованих відомостей, узагальнення і систематизації набутого досвіду, акцентування уваги на різних характеристиках об'єкта вивчення й способах діяльності.

Студент, багаторазово застосовуючи знання з кожної дисципліни, яку він вивчає або вивчив, за межами самої дисципліни, в нових умовах формує вміння застосовувати знання і у професійній діяльності. Однак педагогічна практика свідчить про низький рівень сформованості у студентів навиків порівняння, співвідношення, зіставлення, протиставлення, трансформації (перетворення), узагальнення, знаходження спільних точок дотику між різними явищами, протилежними позиціями (вченнями, концепціями, підходами), а також уявленнями, які синтезовані сукупністю знань різного походження. У процесі своїх розмірковувань (під час опитування на практичному чи семінарському занятті) студенти рідко використовують прийом синтезування індивідуального досвіду (життєвої філософії). Тож, як бачимо, існує протиріччя між можливим рівнем міждисциплінарних зв'язків та інтеграції різних дисциплін і реальним, між рівнем теоретичної розробки проблеми та ступенем практичного впровадження конкретних висновків і рекомендацій.

Складність реалізації міждисциплінарного підходу насамперед пов'язана із відсутністю у ЗВО викладачів, які були б носіями глибоких знань

відразу з кількох дисциплін. У медичних ЗВО викладачі гуманітарних дисциплін здебільшого не мають медичної освіти, а викладачі клінічних дисциплін, не маючи спеціальної педагогічної освіти, часто погано володіють методикою викладання. Це перешкоджає комплексному застосуванню отриманих знань під час вирішення різних професійних завдань у майбутній діяльності випускника медичного ЗВО. Саме тому проведення інтегрованих занять із залученням викладача або викладачів інших дисциплін дало б змогу фахівцям «розширити сферу свого пізнання за межі їхньої спеціалізації, переосмислити застосовувані ними педагогічні прийоми і методи, навести тісніші контакти з працівниками інших структурних підрозділів вищої школи, усвідомити спільність їхніх освітніх цілей і завдань» [2, с. 62].

Наприклад, у Тернопільському національному медичному університеті імені І.Я. Горбачевського МОЗ України (далі – ТНМУ) на практичне заняття з дисципліни «Судова медицина. Медичне право України», на якому розглядаються питання правового регулювання здійснення в Україні абортів, евтаназії чи дотримання медичної таємниці, запрошуються викладачі дисциплін «Біоетика», «Акушерство та гінекологія» для висвітлення етичних і медичних аспектів цих питань. Такі інтегровані заняття виконують світоглядну (сприяють формуванню цілісного погляду на світ, розумінню сутнісних взаємозв'язків явищ і процесів), мотиваційну (активізують навчально-пізнавальний процес, є засобом розвитку інтересу студентів до дисципліни), розвиваючу (є ефективним засобом організації проблемного навчання, сприяють розвитку творчих здібностей студентів, формуванню універсальних навчальних дій), загальнокультурну (розширюють кругозір студентів, сприяють формуванню уявлень про окрему науку як частину загальнолюдської культури) функції.

Під час підготовки таких інтегрованих занять важливо здійснити такі дії:

- виокремити проблеми в навчанні, які можна вирішити впровадженням у процес навчання інтегрованих занять;
- залежно від виокремлених проблем, а також відповідно до мети освіти та конкретного заняття обрати допоміжні дисципліни;
- спільно з викладачем допоміжної дисципліни продумати зміст заняття;
- обрати найбільш ефективні форми проведення інтегрованих занять;
- обрати форми контролю за досягненням визначеної мети.

Співпраця між клінічними та теоретичними кафедрами медичних ЗВО може відбуватися не лише у формі спільних семінарів, інтегрованих практичних занять, а й у формі спільного консультування студентів при написанні ними наукових

робіт, курсових і дипломних проєктів, створення інтегрованих навчально-методичних матеріалів. Важливо заохочувати студентів до участі у спільних науково-дослідних роботах і конференціях, публікації матеріалів їхніх досліджень у вітчизняних і зарубіжних наукових виданнях, забезпечуючи їм всіляку підтримку.

Крім того, з метою реалізації міждисциплінарної інтеграції викладачі теоретичних, гуманітарних і спеціальних дисциплін повинні ознайомлюватися зі змістом навчальних програм дисциплін один одного. Це дозволить здійснити тематичне та хронологічне узгодження програм суміжних курсів, розробку форм, прийомів і методів впровадження зв'язків між різними дисциплінами у процесі їх викладання. Так, робоча програма до згаданої вище дисципліни «Судова медицина. Медичне право України» розробляється спільно викладачами кафедри патологічної анатомії і секційним курсом і судової медицини та викладачами кафедри педагогіки вищої школи та суспільних дисциплін ТНМУ, що дозволяє посилити поступовість у навчанні, розширити сферу застосування набутих знань, сприяє набуттю студентом глибоких теоретичних і спеціальних професійних знань, дає змогу усунути непотрібне дублювання навчального матеріалу, тобто зекономити навчальний час і зменшити навантаження на студента.

Одним із ефективних способів реалізації міждисциплінарної інтеграції є використання в навчальному процесі ЗВО проєктного методу. Синтезуючи свої теоретичні знання з різних сфер, студенти створюють кінцевий міждисциплінарний продукт, який можливо застосувати на практиці. Крім того, здатність до проєктної діяльності є однією з основних сучасних вимог, які висувуються ринком праці до фахівця будь-якої професії, оскільки за допомогою проєктної діяльності відбувається перетворення та вдосконалення різних аспектів існуючої реальності. При цьому для отримання конкретного інноваційного продукту необхідно здійснювати проєктну діяльність регулярно, освоювати нові способи її ведення, діяти в команді, аналізувати якість виконаних проєктів і коригувати помилкові дії.

На користь необхідності опанування проєктної компетентності в науково-методичній літературі наводиться досить аргументів. «По-перше, проєктування є різновидом проблемно-розвиваючого навчання; по-друге, проєктування визначає нове, сучасне, інноваційне обличчя будь-якого закладу освіти, по-третє, проєктування змінює тип мислення учасників проєкту, наближаючи його до потреб соціуму, реалізує ідеї особистісно-зорієнтованої педагогіки» [3]. На важливість застосування проєктного методу у процесі вивчення медичного права у своєму дисертаційному дослідженні звертає увагу І.Ю. Хміль, зазначаючи, що проєктна

діяльність сприяє стимулюванню майбутніх лікарів до вирішення правових проблем, формуванню вміння застосовувати знання з медичного права у майбутній професійній діяльності [4, с. 156].

Отже, залучення студентів-медиків до проєктної діяльності дозволяє вирішити кілька важливих для їх професійного становлення завдань: навчити студентів здобувати не лише предметні знання, а й знання суміжних дисциплін; удосконалювати комунікативні вміння (вміння працювати в групі, виконувати різні ролі, вести діалог, вступати в дискусію, аргументовано відстоювати свій погляд на проблему, формувати власну позицію); розвивати дослідницькі та когнітивні вміння (вміння знаходити актуальну інформацію про розроблювану проблему, працювати самостійно з літературою та нормативно-правовими актами, формулювати завдання, розробляти алгоритм дій із реалізації проєкту).

Ще одним із методів впровадження міждисциплінарної інтеграції є тестові завдання та ситуаційні задачі, які за своїм змістом забезпечують контроль базових знань, отриманих при вивченні попередніх дисциплін. Зокрема, тестові завдання та ситуаційні задачі, які ми використовуємо з дисципліни «Судова медицина. Медичне право України», передбачають реалізацію інтегративного мислення у студентів на основі знань матеріалів дисциплін, які вивчалися раніше. Серед них «Правознавство», «Правовий статус суб'єктів медичних правовідносин», «Правові аспекти в стоматології», «Біоетика».

Аналізуючи педагогічну наукову літературу та враховуючи педагогічний досвід, можемо констатувати, що міждисциплінарна інтеграція дає щедрий матеріал для вирішення багатьох освітніх і розвиваючих завдань. Так, І.М. Козловська та А.В. Литвин стверджують, що «міжпредметна інтеграція сприяє підвищенню мотивації до вивчення дисципліни, полегшує розуміння студентами явищ і процесів, що вивчаються; формуванню вмінь аналізувати, зіставляти факти з різних галузей знань; формуванню культури мислення, підвищенню творчої активності; формуванню цілісної наукової картини світу; покращенню засвоєння знань з інших дисциплін; зниженню втомлюваності студентів від перевантаження; розширенню сфери отримання інформації; робить навчально-виховний процес по-справжньому цікавим; вона є необхідною умовою для цілісного сприйняття світу та осмислення явищ навколишньої дійсності студентами» [5, с. 180]. Крім того, саме міждисциплінарна інтеграція здатна забезпечити об'єднання освітнього процесу та майбутньої практичної діяльності, прийняття фахівцем цілісного та професійного рішення у різних клінічних ситуаціях [6].

Міждисциплінарна інтеграція сприяє формуванню професійної мобільності, яка набуває осо-

бливої актуальності саме для медичних працівників, оскільки світ лікарської професії надзвичайно мінливий і вимагає того ж і від людей. Однією з основних якостей фахівця, які нині є найбільш затребуваними роботодавцями, є спроможність з легкістю адаптуватися до умов, що стрімко змінюються. Тому володіння здатністю до мобільності для випускників медичних ЗВО є невід'ємною рисою, яка гарантує швидку соціальну та професійну адаптацію медичного працівника в суспільстві й характеризується як здатність і готовність особистості досить швидко та успішно оволодіти новими навиками, набути знань і вмінь, яких бракує та які забезпечать ефективність нової професійної діяльності.

Висновки і пропозиції. Отже, проведене дослідження та його результати підтверджують справедливість думки про те, що міждисциплінарна інтеграція в освітньому процесі відіграє важливу роль у формуванні різносторонньо розвиненої особистості майбутнього фахівця медичної галузі, розвитку його інтелектуальних та творчих здібностей. Взаємозв'язок загальноосвітніх, загальнопрофесійних і спеціальних дисциплін, які викладають у медичних ЗВО, дозволяє вибудувати ефективну схему роботи викладачів зі здобувачами освіти та дає простір як для творчості викладача, так і для творчості студента.

Проведення інтегративних занять, використання міждисциплінарних завдань, тестів, ситуаційних задач, організація міждисциплінарної проєктної діяльності є ефективними методами реалізації міждисциплінарної інтеграції в медичному закладі вищої освіти, які сприяють не лише залученню знань з різних навчальних дисциплін для отримання нового знання, орієнтації на практичне їх застосування, але й формуванню міжпредметних, універсальних компетенцій та особистого розвитку студентів.

Успішна та ефективна реалізація міждисциплінарного підходу у навчальному процесі вимагає узгодженої роботи всього науково-педагогічного колективу закладу вищої освіти. Лише за умови цілеспрямованої роботи викладачів над власним

самовдосконаленням у навчальній і методичній діяльності (зокрема, щодо пошуку нових форм, засобів, прийомів і методів впровадження міждисциплінарного підходу) та їх консолідації можливо досягнути кінцевої мети міждисциплінарної інтеграції, а саме підготувати компетентного фахівця медичної галузі.

Список використаної літератури:

1. Гуменна Н.В. Міждисциплінарна інтеграція у професійній підготовці майбутніх фахівців медичної галузі. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Випуск 18. Т. 1. С. 121–126.
2. Козолуп М.С. Міждисциплінарний підхід до формування академічної комунікативної компетенції у студентів природничих спеціальностей в університетах США. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. 2014. Випуск 30. С. 60–63.
3. Ковальчук В.І. Концепція формування проєктної компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів. 2015. URL: https://www.researchgate.net/publication/318307174_Konceptcia_formuvanna_proektnoi_kompetentnosti_ucniv_zagalnoosvitnih_navcalnih_zakladiv.
4. Хміль І.Ю. Формування правової компетентності майбутніх лікарів у процесі навчання медичного права : дис. канд. пед. наук: 13.00.02/Національний медичний університет імені О.О. Богомольця. Київ, 2020. 311 с.
5. Козловська І.М., Литвин А.В. Інтеграція та наступність у розвитку змісту навчального знання: методологічний аспект. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. Київ, 2001. Ч. 2. С. 177–183.
6. Прокопьев М.Н. Роль междисциплинарной интеграции в повышении качества подготовки врача общей практики. *Международный журнал экспериментального образования. Медицинские науки*. 2010. № 9. С. 91–92. URL: <http://www.expeducation.ru/ru/article/view?id=1054>.

Humenna N. Features of implementation of interdisciplinary integration in medical institutions of higher education

The article is devoted to the peculiarities of the implementation of interdisciplinary integration in institutions of higher medical education. In particular, the article emphasizes relevance and importance of implementing an interdisciplinary approach in the educational process. The author, referring to the experience of pedagogical practice, points to the contradiction between the possible level of interdisciplinary links and integration of different disciplines and the real one, between the level of theoretical development of the problem and the degree of practical implementation of specific conclusions and recommendations.

The article reveals the problems that arise in the process of implementing interdisciplinary integration in the training of medical professionals and suggests ways to solve them. The importance of cooperation between clinical and theoretical departments of medical institution of higher education is emphasized, as well as the forms and methods that contribute to this are revealed. The need for joint integrated classes is emphasized. Describes the functions that play integrated classes in the learning process of medical students and reveals the main stages of their preparation. An example of such a lesson at Ternopil National Medical University is given.

The author notes the importance of using the project method in the educational process as one of the effective ways to implement interdisciplinary integration. The important role of interdisciplinary integration in the formation of professional mobility is also emphasized, which today is an integral feature of the future healthcare professional, as it guarantees rapid social and professional adaptation of the medical worker in society. The study allowed the author to conclude that interdisciplinary integration in the educational process plays an important role in shaping the diverse personality of the future medical professional, the development of his intellectual and creative abilities.

Key words: *interdisciplinary integration, interdisciplinary communications, integrated lessons, higher medical education, professional training of medical professionals.*